

צאה בגליל הקייצת הקנדית וב-1960 הופיעו הפרטים הראשונים של קייצת מלבינה אשר הוגדרו נמונה רק לפני כ-6 שנים (ראה מאמר על הקייצת בעתון "לדעת" 6:14-15, 1976).

במקום אחר בגינה החלו להופיע נבטים של פולנום שקיר, עקרו אותם במחשבה שגם הם הגיעו ביחד עם החמציץ אך למרות מאמציו להיפטר מהצמח עלו נבטים חדשים באותו מקום ומלבדם היו שם גם נבטים של פולנום שחור שהיו קרחים כמעט לגמרי. באותו שטח נוכחנו שמישהו כמו שופך דיו סגולה על מעקה השיש הלבן ועל מרצפת האבנים הנקיה שבקרבת מקום גידולו של הסולנום. החלטנו (הילדים ואני) לפתור את התעלומה — מיזהו המזוהם? לא היה צריך לחכות הרבה זמן וכבר למחרת הופיעו הכתמים הסגולים. התברר כי ציפורים הפי רישו לשלשת על המעקה. מאחר וביום האתמול שטפו את מרצפות השביל ואת המעקה נעלמו מהשלשת שרידי הצמחים ונותר רק הכתם הסגול. בדקנו מה שהיה בלשלשת ומצאנו שרידי זרעים אותם התקשינו לזהות.

המועצה המשפחתית שלנו החליטה להפש בשכונה שבסביבת ביתנו מיהם הצמחים בעלי הפירות העסיסיים בצבע סגול ואיך הם הגיעו לגינתנו. קיוונו ש' נמצא מי הם נאכלים על ידי הצפור האלמונית אשר באה ומכתימה בסגול את גינתנו. התחלקנו לחוליות — הבנות איי ריס זמורית הלכו ביחד וברק ואני ב' קבוצה השנייה. את ממצאינו אספנו לש' קיות נפרדות ולאחר כשתי שעות טיול התכנסנו להשוואת הפירות הרעיהם עם

מסע בלשי בעיקבות הזרעים

החלטנו להשקות את הגינה בגומות בהן נשתלו שתילים שונים והנה החלו להופיע האורחים הבלתי קרואים. החלו לעלות נבטים של פיון רביק, קייצת פי' פולסלה, קייצת קנדית וקייצת מלבינה. כאשר החלטנו לחקור מאין הגיעו הצמחים הללו לאדמה ה"מתה" של הקבלן התברר לנו כי גם בערימות של חול-מחצבה בבית שכן מצויים צמחים אלה והגענו למסקנה כי מאחר וחול המחצבה היה פעם סלעים אשר נשחקו עד דק אין אפשרות שהקייצת גדלה בהם. ה' מסקנה מחקירה קטנה זו היתה כי הקייצת והפיון הגיעו ברוח.

אז שאלו הילדים איך ידעו הצמחים שיש מגרש פנוי ברחוב בית הכרם ה' מחכה להם? ועל כך ענינו בחקירה נר' ספת. לקחנו קרקפת בשלה של קייצת עוד בטרם נפתחה ומצאנו הרבה זרעי' גים זעירים בתוכה. חילקנו את הזרעונים של קרקפת אחת בין כולנו וספרנו את מספר הזרעונים שבה. היה קשה לדייק בספירה אך הגענו לכ-700 זרעונים בכל קרקפת. ספרנו את מספר הקרקפות ל' צמח ומצאנו בין 10 ל-100 קרקפות או יותר והסקנו מכך שכל צמח של קייצת מפולסלה מייצר בין 10,000 ל-100,000 זרעונים ואלה נופלים כגשם דק על כל הארץ. אם יש לרשותם קרקע פנויה בה יש לחות בקיץ — הם גובטים וצומחים בשפע.

סיפרתי לילדים שלפני כמה שנים ע' רכתי מחקר על מיני הקייצת בארץ ר' התברר לי כי עד 1890 לא מצאו כלל אף מין של קייצת בארץ. ראשונה הדרה לארץ קייצת מפולסלה; בשנת 1940 נמ'

הכתמים הסגולים הוליכו אל פירות האשחר רחב העלים

העורבני העביר בלוטי אלון לגינת השכנים

מחאוניברסיטה העבירן הבולבולים את זרעי אלת המסטיק

ליד העוזרר חקוצני פלטו הציפורים זרעים שונים

שבגבעת רם העבירו במערכת העיכול שלהם זרעים מגינת האוניברסיטה אל מתחת לשיחי עוזרר שגדלו על המדרון הסמוך זרעים של אלת המסטיק ושל איש חר ארצישראלי. שני המינים, כמו גם הרבה מינים של צמחים שפלטו אל גינתנו, לא היו באזור קודם לכן ורק בעקבות נטיעת גינות נוי ופעילות הצפוניים הם הגיעו אלינו.

על השאלה מדוע לא הגיעו צמחים בעזרת הצפורים לפני כמה עשרות שנים יש כמה תשובות אפשריות: העצים עליהם הם חנו הצפורים בעבר והן חונות גם כיום נמצאו בעבר בגבול הגינה ולא קיבלו תוספת של מים וכך גם חלק ה"גינה שמתחתם לא יכול היה לשמש מצע טוב לגביטה והתבססות של צמחים חדשים. הקרקע שמתחת לעצי האורן שבי גבול גננו אף מחוץ לגדר אינם מקבלים תוספת מי השקאה ועל כן גם שם אין כיום גביטה. גורם נוסף לאי התבססות של צמחים מופצי ציפורים בעבר היה כיסוי מרבית השטח בצמחים חד-שנתיים ש"התחרו על מי הקרקע ומנעו ממופצי ה" צפורים להתבסס.

★

הנה גמרתי את סיפור הצמחים שבגני ולא תארתי לי כי כך יתמשך על פני דפים כה רבים. אני בטוח שאם תשאלו את הורייכם על הגינה שלכם או אם תחילו להתבונן בגינתכם בעצמכם ת" גיעו גם אתם לממצאים מעניינים ביותר. תוכלו לאסוף לשלשת צפורים ולהנביט את הזרעים שבה ממש כמו הניסויים שמורית וברק עשו בחצר כדי לראות מה צופן העתיד בנושא הצפורים.

האורן שמעל "פינת הסולנוס" שהיא גם פינת "המעקה המוכתם". הוא עמד והפ" ריש לשלשת. מיד ניגשנו לבדוק ולראות את שהיה בלשלשת ולהשוות עם הזרעים והפירות שאספנו במסגרת המחקר המש" מחתי: גילינו כי זה היה סולנוס. היו שם זרעים קטנים שדמו לזרעי העגבניה וכן ציפת הפרי שלא עוכלה. בבדיקות דומות שערכנו להפרשת הדרורים וה" תורים לא מצאנו שרידי זרעים. לשלשת עורבני עוד לא מצאנו וכך הפך הבולבול החשוד העיקרי בהעברת הזרעים דרך מ" ערכת העיכול שלו ובהבאתם אל גינתנו. לא ביטלנו את תפקידו של העורבני בהעברת זרעים — הוא ולא אחר הטמין, כנראה, בלוטים של אלון מצוי בגינת ש" כנינו (שהסכימו לשכן את החלמוניות למשך שלוש שנים). תוצאות ההטמנה צומחות היום בצורת מספר שתילי אלון לאחר שזה נעלם מבית הכרם כבר לפני יותר מ-50 שנים.

ומה הביאו הבולבולים לגינתנו? ה" תשובה היא רשימה של הצמחים אשר נמצאו בגינה המושקית ונראו עם שרי" דים של הפסיגים. כל אחד מהמינים ה" נמנים כאן הביא שמחה רבה בביתנו ואנו נותנים להם להמשיך ולגדול. הצ" מחים הם: פולנוס שעיר, קיסוסית קוצ" נית, פולנוס שחור, קיסוס החורש, אשחר רחב-עלים, יערה תרבותית, אספרג החו" רש, אספרג תרבותי (אספרג שפרנגר), חבושית, מיש דרומי, אודרפת, פלפלוץ כפות, צלף קוצני, תאנה, ער אציל, אלה ארצישראליה, אלת המסטיק וליגוסטרומ. נראה לי כי 18 מינים אלה הם רק הת" חלה ועוד יגיעו צמחים נוספים. הצפורים

מה שמצאנו בכתמים הסגולים. הצמח היחיד שתאם לכל הדרישות היה האשחר רחב-העלים אשר לפריו יש עסיס סגול ולזרעיו, הנתונים בתוך הפרי במעטה מ" יחד לכל אחד, יש צורה טיפוסית ו" מיוחדת.

לימים נבטו בפינת הסולנוס השעיר כמה גבטים של אשחר והכנו הלכה ל" מעשה כיצד. הציפורים מעבירות זרעים. הן אוכלות את הפירות העסיסיים של מינים שונים והזרעים קשי הדופן שבתוך ה" פירות אינם נעכלים, אלא נפרשים ביחד עם הלשלשת במקום בו הצפור שוהה במשך זמן מה. מציאה זו של פירות ה" אשחר ונבטו הבהירו לנו גם מהיכן מ" גיעים עשרות הנבטים הצעירים של אש" חר זה אל בין מרצפות האבן שבחצר האוניברסיטה בירושלים.

כך נפתרו שתי העלומות — מהם ה" כתמים הסגולים ומהיכן הגיע הסולנוס לגינתנו. התעוררו גם שאלות חדשות — מיהו המפיץ? מה עוד הוא הביא לגינתנו? למה הצפורים של ימי ילדותי לא היו כה פעילות?

בין העצים שבשכונתנו חיים בעיקר ארבעה מיני ציפורים: העורבנים באים יחידים או בזוגות, מתוככים ביניהם ב" צרחות קולניות ולא פעם נראו מנתרים על "המעקה המוכתם". הדרורים מצייצים בכל בוקר וזמרתם משמחת אותנו שוב ושוב על כי לא במרכז העיר אנו גרים. הבולבולים מזמרים אף הם ואותבים ל" הסתובב על העץ שמעל המעקה הנחקר. ההמיה שמשמיע התור מוסיפה נופך נעים למקהלת הצפורים שליד ביתנו. בוקר אחד ראינו בולבול עומד על עץ

"הארץ שלנו" חוברת 6, תשמ"ג